



सत्यवत्त्व उचिते

भारत का राजपत्र

The Gazette of India

भारताचे राजपत्र

असाधारण

EXTRAORDINARY

असाधारण

भाग 12 अनुभाग 1

Part XII Section 1

भाग बारा अनुभाग १

प्राधिकार से प्रकाशित

PUBLISHED BY AUTHORITY

प्राधिकाराद्वारे प्रकाशित

सं. 1]	नई दिल्ली, 22 अक्टूबर 1997/30 आश्विन, (शक) 1919	[खण्ड 8
No. 1]	NEW DELHI, 22 OCTOBER 1997/30 ASHWINA, (SAKA) 1919	[Vol. 8
अंक १]	नवी दिल्ली, २२ ऑक्टोबर १९९७/३० आश्विन, शके १९१९	[खंड ८

स्वतंत्र संकलन महान् फाईल करण्यासाठी (या आगाडा) वेगळे पुढे क्रमांक दिले आहेत.

विधी और न्याय मंत्रालय

(निधारी विभाग)

नई दिल्ली, 22 अक्टूबर 1997/30 आश्विन, (शक) 1919

(1) वर्कमेन्यम कॉम्पेन्शन एक्ट, 1923, (2) दि प्रेस कौन्सिल अॅक्ट, 1978, (3) दि मुस्लिम वृमेन (प्रोटेक्शन ओफ राइट्स आँन डीवोर्स) अॅक्ट, 1986, (4) नॅशनल कमिशन फॉर वृमेन अॅक्ट, 1990, (5) दि रिलिजस डर्टीट्यूशन्स (ग्रिहेण्यन आँक मिस्युज) अॅक्ट, 1988, (6) व्हॉलेन्टरी डिपॉजिट्स (इम्युनिटिं अॅन्ड एक्सम्प्लान्स) अॅक्ट, 1991, (7) दि इन्डिसेट स्प्रेश्नेशन ओफ वृमेन (प्रोहिविशन) अॅक्ट, 1986, (8) दि सिटीक्षनशिप अॅक्ट, 1955 के मराठी अनुवाद राष्ट्रपती के प्राधिकार से प्रकाशित किये जाते हैं और ये प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधि) अधिनियम, 1973 (1973 का 50) की धारा 2 के खण्ड (क) के अधीन उनके मराठी प्राधिकृत पाठ समझे जाएंगे।

MINISTRY OF LAW AND JUSTICE

(LEGISLATIVE DEPARTMENT)

New Delhi, Dated 22nd October 1997/30 Ashwina (SAKA) 1919

The Translations in Marathi of the (1) Workmen's Compensation Act, 1923, (2) Press Council Act, 1978, (3) Muslim Women (Protection of Rights on Divorce) Act, 1986, (4) National Commission for Women Act, 1990, (5) Religious Institutions (Prevention of Misuse) Act, 1988, (6) Voluntary Deposits (Immunities and Exemptions) Act, 1991 (7) Indecent Representation of Women (Prohibition) Act, 1986, (8) Citizenship Act, 1955 are hereby published under the authority of the President and shall be deemed to be the authoritative texts thereof in Marathi under clause (a) of section 2 of the Authoritative Texts (Central Laws) Act, 1973 (50 of 1973).

नागरिकत्व अधिनियम, १९५५

(१९५५ चा अधिनियम क्रमांक ५७)

(दिनांक २ मे १९५७ रोजी घाविद्यमान)

[३० डिसेंबर, १९५५]

भारतीय नागरिकत्वाची प्राप्ती व समाप्ती घाविषयी उपबंध करण्यासाठी अधिनियम.

भारतीय भगवान्नां सहाय्या वर्गी संसदेकडून पुढीलप्रमाणे अधिनियमित होवो :—

१. या अधिनियमात 'नागरिकत्व' अधिनियम, १९५५' असे म्हणता येईल.

संक्षिप्त नाव.

२. (१) या अधिनियमामध्ये, संरभानुसार अन्यथा आवश्यक नसेल तर,—

निर्वचन.

(क) "भारतातील एखादे शासन" याचा अर्थ, केंद्र शासन किंवा एखादे राज्य शासन असा आहे;

(ख) "नागरिक" याचा पहिल्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेल्या एखाद्या देशाच्या संबंधातील अर्थ, त्या देशात त्या त्या वेळी अंमलात असलेल्या नागरिकत्व किंवा राष्ट्रीयत्व घाविषयीच्या कायद्यान्वये त्या देशाचा नागरिक किंवा राष्ट्रीय असेल ती व्यक्ती, असा आहे;

(ग) "नागरिकत्व किंवा राष्ट्रीयत्व या विषयीचा कायदा" याचा पहिल्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेल्या एखाद्या देशाच्या संबंधातील अर्थ, त्या देशाच्या विधानमंडळाची जी अधिनियमिती त्या देशाच्या शासनाच्या विनाशीनुसार केंद्र शासनाने शासकीय राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे, त्या देशातील नागरिकत्व किंवा राष्ट्रीयत्व घाविषयी उपबंध करण्यारी अधिनियमिती असल्याचे घोषित केले असेल ती अधिनियमिती, असा आहे.

परंतु, संसदेच्या दोन्ही सभागृहांची पूर्वमान्यता असल्याखेरीज दक्षिण आफिका संघराज्याच्या संबंधात अशी कोणतीही अधिसूचना काढण्यात येणार नाही;

(घ) "भारतीय वाणिज्यदूतावास" याचा अर्थ, या ठिकाणी जन्म नोंदवही ठेवण्यात येत असेल असे भारत, सरकारच्या कोणत्याही वाणिज्यदौतिक अधिकाऱ्याचे कायरालय किंवा असे कोणतेही कायरालय नसेल त्या बाबतीत, विहित करण्यात येईल ते कायरालय, असा आहे;

(इ) "अज्ञान व्यक्ती" याचा अर्थ, जी अठार वर्षे वयाची झाली नसेल ती व्यक्ती, असा आहे;

(च) "व्यक्ती" या शब्दप्रयोगात कोणतीही कंपनी किंवा अधिसंघ किंवा मनुष्य व्यक्तीचा निकाय—मग तो निगमित असो किंवा नसो—यांचा समावेश होत नाही;

(छ) "विहित" याचा अर्थ, या अधिनियमाखाली करण्यात आलेल्या नियमांद्वारे विहित केलेले असा आहे;

(ज) "अर्बड भारत" याचा अर्थ, मुळात जसा अधिनियमित करण्यात आला तसा 'भारत शासन' अधिनियम, १९३५' यामध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे भारत, असा आहे.

(२) या अधिनियमाच्या प्रयोजनांसाठी, एखाद्या नोंदवलेल्या जहाजावर किंवा वायुयानात, अथवा एखाद्या देशाच्या शासनाच्या नोंदणी न केलेल्या जहाजावर किंवा वायुयानात जन्मलेली व्यक्ती, या ठिकाणी ते जहाज किंवा वायुयान नोंदवण्यात आले असेल अशी ठिकाणी किंवा, प्रकरणप्रत्यक्ष, त्या देशात जन्मली असल्याचे मानण्यात येईल.

(३) एखाद्या व्यक्तीच्या जन्माच्या वेळची त्या व्यक्तीच्या पित्याची स्थिती किंवा स्थाचे वर्णन यासंबंधी या अधिनियमात जेव्हा कोणताही उल्लेख येईल तेव्हा, पित्याच्या मृत्युंतर जन्मलेल्या व्यक्तीच्या संबंधात पित्याच्या मृत्युच्या वेळी असलेली त्याची स्थिती किंवा वर्णन यासंबंधीचा तो उल्लेख आहे असा अर्थ लावण्यात येईल; आणि या अधिनियमाच्या प्रारंभापूर्वी तो मृत्यू घडला असून प्रारंभानंतर तो जन्म झाला असेल त्या बाबतीत, या अधिनियमाच्या प्रारंभानंतर पिता मरण पावला असता तर त्याची जी स्थिती राहिली असती किंवा त्याला जे वर्णन लागू झाले असते ती स्थिती किंवा वर्णन त्याच्या मृत्युच्या वेळी त्याच्या ठायी असल्याचे किंवा त्याला लागू असल्याचे मानण्यात येईल.

(४) या अधिनियमाच्या प्रयोजनार्थ एखादी व्यक्ती अज्ञान नसेल तर, ती पूर्ण वयाची आहे आणि विकल मनाची नसेल तर ती पूर्णतः सक्षम आहे असे मानण्यात येईल.

नागरिकत्वाची प्राप्ती

३. [(१) पोटकलम (२) मध्ये उपबंधित केले असेल त्याखेरीज, भारतात,—

[जन्मतः

(क) दिनांक २६ जानेवारी, १९५० रोजी किंवा त्यानंतर, परतु नागरिकत्व (विशेषज्ञ) नागरिकत्व] अधिनियम, १९८६ याच्या प्रारंभापूर्वी जन्मलेली;

१. १९८६ चा अधिनियम ५१, कलम २ द्वारे मूळ पोटकलमाएवजी दाखल केले (दिनांक १ जुलै, १९८७ रोजी व तेच्हापासून).

(ब) अशा प्रारंभास किंवा त्यानंतर जन्मलेली आणि जिच्या जन्माच्या वेळी तिच्या भासापैकी कोणीही एकजण भारताचे नागरिक असेल अशी, प्रत्येक व्यक्ती भारताची जन्माने नागरिक बनेल.]

(२) एखाद्या व्यक्तीच्या जन्माच्या वेळी जर,—

(क) अधिकारपत्र देऊन भारताच्या राष्ट्रपतीप्रत वाठवलेल्या एखाद्या परकीय सांवैभौम राज्य संस्थेच्या दूतास दावे व वैध अदेशिका यांपासून मिळणारी उन्मुक्ती तिच्या पित्याला मिळाली असून तो भारताचा नागरिक असेल तर ; किंवा

(ब) त्या व्यक्तीचा पिता शत्रुदेशीय असून त्यावेळी शत्रूच्या कळजात असलेल्या ठिकाणी त्या व्यक्तीचा जन्म झाला असेल तर,

ती व्यक्ती या कलमाच्या अधिरे असा नागरिक बनणार नाही.

वंशोद्भवतः
नागरिकत्व.

४. [(१) भारताबाहेर जन्मलेली एखादी व्यक्ती—

(क) जिचा जन्म २६ जानेवारी, १९५० ला किंवा त्यानंतर झाला असेल परंतु नागरिकत्व (विशेष्यन) अधिनियम, १९९२ च्या प्रारंभाच्या पूर्वी झाला असेल व जर तिचा पिता तिच्या जन्माच्या वेळी भारताचा नागरिक असेल तर ती वंशोद्भवतः भारताची नागरिक असेल ; किंवा

(ब) अशा प्रारंभाच्या वेळी किंवा त्यानंतर तिच्या जन्माच्या वेळी तिच्या पालकांपैकी कोणीही एक भारताची नागरिक असेल तर ती वंशोद्भवतः भारताची नागरिक असेल :]

[परंतु आणखी असे की खंड (ब) मध्ये संदर्भित केलेल्या अशा एखाद्या व्यक्तीच्या पालकांपैकी कोणीही एक फक्त वंशोद्भवतः भारताची नागरिक असेल तर ती व्यक्ती,—

(क) जर तिच्या जन्माची नोंदणी जन्म झाल्यापासून एका वर्षाच्या आत भारतीय वाणिज्य दूताचासात किंवा नागरिकत्व (विशेष्यन) अधिनियम, १९९२ च्या प्रारंभाच्या वेळी जे कोणतेही नंतरचे असेल तेव्हा केंद्र सरकारच्या परवानगीने असा कालावधी संपल्यानंतरही, केली गेली नसेल तर ; किंवा

(ब) तिच्या पालकांपैकी कोणीही एक तिच्या जन्माच्या वेळी भारत सरकारच्या सेवेमध्ये नसतील तर ;

या कलमाच्या प्रयोजनार्थ ती भारताची नागरिक होणार नाही.]

(२) केंद्र शासनाने तसा निदेश दिल्यास जन्म-नोंदणीपूर्वी त्याची परवानगी घेतलेली नसली तरीही, या कलमाच्या प्रयोजनार्थ, त्या शासनाच्या परवानगीने जन्म-नोंदणी करण्यात आली होती असे मानण्यात येईल.

(३) पोटकलम (१) मध्येल परंतुकाच्या प्रयोजनार्थ अखंड भारताबाहेर जन्मलेली जी [व्यक्ती] संविधानाच्या प्रारंभकाळी भारताचा नागरिक होती किंवा तशी असल्याचे मानण्यात आले होते अशी व्यक्ती वंशोद्भवतः भारताचा नागरिक असल्याचे मानण्यात येईल.

नोंदणी द्वारे ५. (१) या कलमाचे उपबंध आणि विहित करण्यात येतील अशा शर्ती व निर्बंध यांच्या नागरिकत्व. अधीनतेन, संविधानाच्या आधारे किंवा या अधिनियमाच्या इतर उपबंधांपैकी कोणत्याही उपबंधांच्या आधारे जी व्यक्ती आधीच अशा प्रकारचा नागरिक बनलेली नसून पुढीलपैकी कोणत्याही प्रवर्गात जी मोडत असेल अशा कोणत्याही व्यक्तीची विहित प्राधिकरणास या बाबतीत आलेल्या अजिधिकृत भारताचा नागरिक म्हणून नोंदणी करता येईल :—

(क) मूळच्या भारतीय अभ्यर्थी या व्यक्ती भारताच्या सामान्यपणे निवासी असून नोंदणीसाठी अर्ज करण्याच्या निकटपूर्वी [पाच वर्षे] या प्रमाणे निवासी असतील अशा व्यक्ती ;

(ब) मूळच्या भारतीय असलेल्या या व्यक्ती अखंड भारताबाहेर कोणत्याही देशाच्या किंवा ठिकाणाच्या सामान्यपणे निवासी असतील अशा व्यक्ती ;

[(ग) एखाद्या व्यक्तीचे लग्न भारतीताल एखाद्या नागरिकाची झालेले आहे किंवा आलेले होते आणि सामान्यपणे ती व्यक्ती भारतात राहात आहे आणि नोंदणीकरिता दिलेल्या अर्जाच्या लगतपूर्वी पाच वर्षपासून ती अशा प्रकारे राहात आहे.]

१. १९९२ चा अधिनियम ३९ वे कलम २ द्वारे च्या ऐवजी घातले.
२. वरील अधिनियमाचे कलम २ द्वारे नवीन घातले.
३. वरील अधिनियमाचे कलम ३ द्वारे “पुरुष व्यक्ती” च्या ऐवजी घातले.
४. १९८६ चा अधिनियम ५१ वे कलम ३ द्वारे “सहा मळिने” याच्या ऐवजी घातले (दिनांक १ जुलै १९८७ रोजी व तेज्जपासून).
५. वरील अधिनियमाच्या कलम ३ द्वारे च्या ऐवजी घातले (दिनांक १ जुलै १९८९ रोजी व तेज्जपासून).

(४) भारताचे नागरिक अपासून नवकीर्ती अज्ञान अपत्ते ; आणि

(५) पहिल्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेल्या देशाच्या या नागरिक आदेत अशा, सज्जात वयाच्या व पूर्ण क्षमता प्राप्त आलेल्या व्यक्ती :

परंतु, अशा कोणत्याही देशाच्या व्यक्तीची कोणत्याही शर्तीच्या व निविधांच्या अधीनतेने या खंडाखालो भारताचे नागरिक म्हणून नोंदणी करता येईल ते विहित करतान्न न केंद्र शासन, भारताच्या नागरिकांना त्या देशाचा कथादा किंवा शिरस्ता यानुतार ज्या गटीच्या अधीनते नोंदणीद्वारे त्या देशाचे नागरिक बनता येते त्या शर्तीचा यथायोग्य विचार करोल.

स्पष्टीकरण.—या पोटकलमाच्या प्रयोजनार्थ, एवढाडी व्यक्ती जर स्वतः किंवा तिच्या मातापित्यांपैकी कोणीही [* * * * *] अवृंद भारतात जन्मलेले असेल तर, ती मूळची भारतीय अमल्याचे मानस्यात येईल.

(२) सज्जात वयाच्या कोणत्याही व्यक्तीने दुसऱ्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट करण्यात आलेल्या नमून्यानुसार निष्ठेची शक्य घेतल्यावरेज पोटकलम (१) खाली तिचे भारताचा नागरिक म्हणून नोंदणी करण्यात येणार नाही.

(३) या अधिनियमाखाली ज्या व्यक्तीने आपल्या भारतीय नागरिकत्वाचा त्याग केला आहे किंवा जिला त्यापासून वंचित केले गेले आहे अथवा जिचे भारतीय नागरिकत्व समाप्त करण्यात आलेले आहे अशा कोणत्याही व्यक्तीची, केंद्र शासनाने आदेज दिल्यावरेत पोटकलम (१) अन्वये भारताचा नागरिक म्हणून नोंदणी करण्यात येणार नाही.

(४) अशी नोंदणी करणे समर्थनीय ठरेल अर्थे विशेष परिस्थिती अस्तित्वात आहे अशी जर केंद्र शासनाचो खाली झालो तर, त्याला कोणत्याही अज्ञान व्यक्तीची भारताचा नागरिक म्हणून नोंदणी करवता येईल.

(५) या कलमाखाली नोंदलेली व्यक्ती, ज्या निर्णिकापासून तिची याप्रमाणे नोंदणी करण्यात आली असेल त्या दिनाकी व तेव्हापासून नोंदणीद्वारे भारताचा नागरिक होईल, आणि संविधानाचा अनुच्छेद ६, खंड (६) (दोन) किंवा अनुच्छेद ८ याच्या उपबंधाच्यव्य नोंदलेली व्यक्ती ही संविधानाचा प्रारंभ, दिनांक किंवा ज्या दिनांकास याप्रमाणे नोंदणी झाली तो दिनाक यांतीजी जो नंतरचा असेल त्या दिनांकी व तेव्हापासून नोंदणीद्वारे भारताचा नागरिक झाली असल्याचे नालेण्यात येईल.

३. (१) पहिल्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेल्या देशाचा नागरिक नसेल अशा, सज्जात वयाच्या व नागरिकीकरणाद्वारे पूर्ण क्षमतेच्या कोणत्याही व्यक्तीने आपासून नागरिकीकरणाचे प्रभागपत्र देण्यात यावे यासाठी विहित नागरिकत्व, किलेल्या रीतीने अर्जे केला असेल त्या वावतीत, तिसऱ्या अनुसूचीच्या उपबंधाच्यव्य नागरिकीकरण होण्यास अंजदार झाहे अशी केंद्र शासनाची खाली झाली तर, केंद्र शासन त्याच नागरिकीकरणपत्र त्रैप्रमाणपत्र देऊ शकेल :

परंतु, जर किंद्र शासनाच्या मते थंजीदार म्हणजे जिने विशान, यास्वज्ञान, कला, साहित्य, आगतिक शासनाची किंवा सर्वसाधारणपणे मानवजातीची प्रगती यासंविधात उल्लेखान्वय कापगिरी वजावलेली आहे अशी व्यक्ती असेल तर, केंद्र शासनाला तिसऱ्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेल्यापैकी सधै किंवा कोणत्याही शर्ती दुर्लक्षिता येतील.

(२) पोटकलम (१) कृत्ये जिला नागरिकीकरणाचे प्रभागपत्र देण्यात आले असेल अशी व्यक्ती दुसऱ्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेल्या नवुस्थानुसार तिने निष्ठेची शक्य घेतल्यानंतर, ते प्रभागपत्र तिला या दिनांकास देण्यात आले असेल त्या दिनांकी व तेव्हापासून नागरिकीकरणाद्वारे भारताचा नागरिक होईल.

[१. (१) या कलमाच्या प्रयोजनार्थ,—

(क) "आसाम" याचा अर्थ, नागरिकत्व (विशेषज्ञ) अधिनियम, १९८५ याच्या प्रारंभाच्या विशेषज्ञांपैकी आसाम राज्य समाविष्ट केलेले धूग्रदेश धसत्याचे तपासान्ती निष्पत्र होणे, असा व्यक्तीच्या नागरिकत्वासंबंधी आहे;

(ख) "विदेशी म्हणून तपास लावणे" याचा अर्थ, विदेशी व्यक्ती अधिनियम, १९४६ (१९४६ विशेष डपवंघ.)

(३) आणि विदेशी व्यक्ती (न्यायाधिकरण) आदेश, १९६४ याच्या उपबंधानुसार, त्या आदेशाद्वारे वटित किलेल्या न्यायाधिकरणाने विदेशी व्यक्ती असल्याचे तपासान्ती निष्पत्र होणे, असा आहे;

(ग) "विनिर्दिष्ट भूप्रदेश" याचा अर्थ, नागरिकत्व (विशेषज्ञ) अधिनियम, १९८५ याच्या प्रारंभाच्या निकटपूर्वी समाविष्ट केलेला भूप्रदेश;

१. वरील अधिनियमाच्या कलम १ द्वारे "किंवा तिच्या आजाजाजोपैकी कोणीही" हे शब्द बगळले (दिनांक १ जुलै, १९८७ रोजी व तेव्हापासून).

२. १९८५ चा अधिनियम ६५, कलम २ डोरे समाविष्ट करण्यात आले (दिनांक ७ डिसेंबर, १९८५ रोजी व तेव्हापासून).

(८) जर एखादी व्यक्ती किंवा तिच्या माता पित्यांपैकी कोणीही एक किंवा आजी-आजोबोपैकी कोणीही एक फाळणीपूर्व भारतात जन्मलेली असेल तर ती व्यक्ती मूळ भारतीय आहे असे मानले जाईल;

(९) विदेशी (न्यायाधिकरण) आदेश, १९६४ याखाली घटित झालेले न्यायाधिकरण ज्या तारखेला एखादी व्यक्ती विदेशी असल्याबद्दलचा आपला अहवाल संबंधित अधिकारी किंवा प्राधिकरण यांच्याकडे सादर करील त्या तारखेपासून ती व्यक्ती विदेशी असल्याचे भानले जाईल.

(१०) पोटकलम (६) आणि (७) च्या उपबंधांच्या अधीन राहून ज्या व्यक्ती, १ जानेवारी, १९६६ पूर्वी आसाममध्ये विनिर्दिष्ट भूप्रदेशातून आल्या असतील अशा (यात, १९६७ साली झालेल्या लोकसभेच्या सर्वसाधारण निवडणुकीच्या प्रयोजनार्थ ज्यांची नाव मतदार यादीत समाविष्ट केली आहेत अशा व्यक्तींचा समावेश आहे.) आणि ज्या व्यक्ती आसाममध्ये आल्याच्या तारखेपासून आसाममध्येच सर्वसाधारणतः राहत आहेत अशा सर्व मूळ भारतीय व्यक्ती १ जानेवारी, १९६६ पासून भारताच्या नागरिक असल्याचे मानले जाईल.

(११) पोटकलम (६) आणि (७) च्या उपबंधांच्या अधीनतेने मूळ भारतीय असलेली जी कोणतीही व्यक्ती—

(क) १ जानेवारी, १९६६ रोजी किंवा त्यानंतर परंतु २५ मार्च, १९७१ पूर्वी विनिर्दिष्ट भूप्रदेशांमधून आसाममध्ये आलेली असेल; आणि

(ख) आसाममध्ये प्रवेशल्याच्या तारखेपासून समान्यपणे आसामची रहिवाशी असेल; आणि

(ग) ती विदेशी असल्याचे तपासान्ती निष्पत्र झाले असेल;

अशी प्रत्येक व्यक्ती, केंद्र सरकारने कलम १८ अन्वये या संदर्भात तयार केलेल्या नियमानुसार, त्या नियमांत विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा प्राधिकरणाकडे (या पोटकलमात यापुढे नोंदणी करणारे प्राधिकरण म्हणून जे निवेशिण्यात आले आहे.) स्वतःची नोंदणी करून घेईल आणि जर तिचे नाव अशा तपासाच्या दिनांकास अंमलात असलेल्या कोणत्याही विद्वानसभेच्या किंवा संसदेच्या निवाचिन क्षेत्राच्या मतदार यादीत समाविष्ट असेल तर तिचे नाव त्यामधून वगळल्याव घेईल.

स्पष्टीकरण.—हा पोटकलमाखाली नोंदणी करून घेऊ इच्छिणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तीच्या वाबतीतील विदेशी (न्यायाधिकरण) आदेश, १९६४ अन्वये घटित करण्यात आलेल्या न्यायाधिकरणाचे ती व्यक्ती विदेशी, असल्याबद्दलचे मत हे खंड (ग) च्या आवश्यकतेनुसार पुरेसा पुरावा मानला जाईल. आणि जर, अशी व्यक्ती हा पोटकलमाखाली इतर कोणत्याही आवश्यकतांचे अनुपाळन करीत आहे किंवा कसे असा कोणत्याही प्रश्न उद्भवला तर नोंदणी करणारे प्राधिकरण,—

(एक) जर असे मत व्यक्त करतांना त्यात इतर आवश्यकतांच्या वाबतीतील निष्कर्षाचाही अंतर्भूत असेल तर अशा निष्कर्षास सुसंगत अशा रीतीने तो प्रश्न निकालात काढला जाईल.

(दोन) जर असे मत व्यक्त करताना इतर आवश्यकतांच्या वाबतीतील निष्कर्षाचा अंतर्भूत केलेला नसेल तर उक्त आदेशान्वये घटित केलेल्या व केंद्र सरकारने कलम १८ अन्वये या संदर्भात केलेल्या नियमानुसार अधिकारिता असलेल्या न्यायाधिकरणाकडे तो प्रश्न निवाचित करील, आणि अशा निवाचानंतर मिळालेल्या अभिप्रायानुसार त्या प्रश्नावर निर्णय घेईल.

(४) पोटकलम (३) खाली नोंदणी केलेल्या व्यक्तीस ती विदेशी असल्याचे तपासान्ती निष्पत्र भासल्याच्या तारखेपासून दहा वर्षांचा कालावधी समाप्त होईपर्यंत, भारताचा नागरिक घूमून जे हक्क व वंधने असतात तेच हक्क आणि वंधने असतील (यात पासपोर्ट अधिनियम, १९६७ (१९६७ चा १५) अन्वये पासपोर्ट प्राप्त करण्याचा हक्क आणि त्याच्याशी संबंधित वंधने, यांच्याही समावेश नसेल), परंतु, उक्त १० वर्षांचा कालावधी समाप्त होण्यापूर्वी, तिचे नाव कोणत्याही विद्वानसभा किंवा उंदीशीय मतदार संघांच्या कोणत्याही मतदार यादीत कोणत्याही वेळी समाविष्ट कैले जाण्यात ती हक्कदार असूणार नाही.

(५) पोटकलम (३) खाली नोंदणी झालेली व्यक्ती ही, ज्या तारखेस ती विदेशी असल्याचे तपासान्ती निष्पत्र झाले असेल त्या तारखेपासून व दहा वर्षांचा कालावधी समाप्त आस्यावून, वर्ष प्रयोजनांसाठी भारताची नागरिक आहे असे मानले जाईल.

(६) कलम ८ च्या उपबंधाना बाब्ध न येतो—

(क) जर, पोटकलम (२) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने नागरिकत्व (विज्ञापन) अधिनियम, १९८५, याच्या प्रारंभीच्या तारखेपासून माठ दिवसांच्या आत विहित रीतीने व विहित नमुद्यात आणि विहित प्राधिकरणाकडे भारताची नागरिक होण्याची आपली इच्छा असल्याचे अधिकरण सादर केले असेल तर अशी व्यक्ती त्या पोटकलमाखाली भारताची नागरिक आस्याचे भानप्यात वेणार नाही;

(छ) जर पोटकलम (२) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने नागरिकत्व (विशेषधन) अधिनियम, १९८५ याच्या प्रारंभाच्या तारखेपासून किंवा तो विदेशी असल्याचे तपासान्ती निष्पत्त आल्याच्या तारखेपासून यापैकी जे नंतरचे असेल तेव्हापासून साठ दिवसांच्या कालावधीत विहित रीतीने व विहित नमुन्यात आणि विहित प्राधिकरणाकडे असे अधिकथन सादर केले की, तिची त्या पोटकलमाच्या आणि पोटकलमे (४) आणि (५) यांच्या द्वारे नियन्त्रित होण्याची इच्छा नाही तर त्या व्यक्तीला पोटकलम (३) खाली स्वतःची नोंदणी करून घेण्याची आवश्यकता असणार नाही.

स्पष्टीकरण.—या पोटकलमान्वये जिने अधिकथन सादर करणे आवश्यक आहे अशी कोणतीही व्यक्ती कवाट कवाट करण्यास सक्षम नसेल तेहा, त्यावेळी असलात असलेल्या काव्याद्वारे तिच्यावतीने काम पाहण्यास सक्षम असलेली कोणतीही इतर व्यक्ती तिच्या वर्तीने असे अधिकथन सादर करू शकेल.

(७) पोटकलम (२) ते (६) मधील कोणतीही गोष्ट पुढील कोणत्याही व्यक्तीस लागू होणार नाही—

(क) जो, नागरिकत्व (विशेषधन) अधिनियम, १९८५ याच्या प्रारंभाच्या लगतपूर्वी भारताची नागरिक असेल अशी व्यक्ती;

(छ) जिला, नागरिकत्व (विशेषधन) अधिनियम, १९८५ याच्या प्रारंभाच्या लगतपूर्वी भारताची नागरिक असेल अशी व्यक्ती.

(८) ह्या कलमात व्यक्तपणे उपबंधित केले असेल ते खेरीजकरून, ह्या कलमाचे उपबंध त्यावेळी असलात असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्यात काहीही अंतर्भूत असले तरी परिणामक होतील.]

७. जर कोणताही भूप्रदेश भारताचा भाग वनला तर, केंद्र शासनाला कोणत्या व्यक्ती त्या भूप्रदेशाच्या भूप्रदेशांशी संबंधित असल्याकारणाने भारताच्या नागरिकत्वाचा त्याग करण्यासंबंधी विहित रीतीने अधिकथन केले तर, विहित प्राधिकरणाकडून त्या अधिकथनाची नोंदणी करण्यात येईल, आणि अशी नोंदणी झाल्यानंतर त्या व्यक्तीचे भारतीय नागरिकत्व संपुष्टात येईल:

C. (१) सज्जान वयाचा व पूर्ण क्षमता असलेला जो कोणताही भारताचा नागरिक दुसऱ्याही नागरिकत्वाचा त्याग रेशाचा नागरिक किंवा राष्ट्रिक आहे, त्याने आपल्या भारतीय नागरिकत्वाचा त्याग करण्यासंबंधी विहित रीतीने अधिकथन केले तर, विहित प्राधिकरणाकडून त्या अधिकथनाची नोंदणी करण्यात येईल, आणि अशी नोंदणी झाल्यानंतर त्या व्यक्तीचे भारतीय नागरिकत्व संपुष्टात येईल :

परंतु, ज्या युद्धात भारत गुंतला असेल असे कोणतेही युद्ध चालू असताना असे कोणतेही अधिकथन करण्यात आल्यास, केंद्र शासनाकडून अन्यथा निदेश देण्यात येईपर्यंत त्याची नोंदणी रोखून घेवण्यात येईल.

(२) पोटकलम (१) खाली एखाद्या [व्यक्तीचे] भारतीय नागरिकत्व संपुष्टात आले तर, उद्दनंतर त्या व्यक्तीच्या प्रत्येक ज्ञानात अपत्याचेही भारतीय नागरिकत्व संपुष्टात येईल :

परंतु, सज्जान झाल्यानंतर एक वर्षांच्या आत अशा कोणत्याही अपत्यास पुन्हा भारतीय नागरिकत्व घेण्याची आपली इच्छा असल्याचे अधिकथन करता येईल आणि तदनंतर त्यास पुन्हा भारतीय नागरिकत्व प्राप्त होईल.

(३) जिचा विवाह झाला आहे किंवा झाला होता अशी कोणतीही स्त्री, या कलमाच्या प्रयोजनार्थ सज्जान असल्याचे मानण्यात येईल.

८. (१) जर एखाद्या भारतीय नागरिकाने नागरिकीकरणाद्वारे नोंदणीद्वारे किंवा अन्यथा स्वेच्छेने नागरिकत्वाची दुसऱ्या देशाचे नागरिकत्व प्राप्त केले अथवा दिनांक २६ जानेवारी, १९५० व या अधिनियमांचा प्रारंभ- समाप्ती दिनांक यांच्या दरम्यान केज्हाही स्वेच्छेने ते प्राप्त केलेले असेल तर, अशा प्राप्तीनंतर किंवा, प्रकरणपरत्ये, अशा प्रारंभानंतर त्याचे भारतीय नागरिकत्व संपुष्टात येईल :

परंतु, ज्या युद्धात भारत गुंतला असेल असे कोणतेही युद्ध चालू असताना जो भारतीय नागरिक स्वेच्छेने दुसऱ्या देशाचे नागरिकत्व प्राप्त करील त्याला, केंद्र शासन अन्यथा निदेश देईपर्यंत या पोटकलमातील कोणतीही गोष्ट लागू होणार नाही.

(२) एखाद्या व्यक्तीने दुसऱ्या देशाचे नागरिकत्व प्राप्त केले आहे किंवा काय, ते केव्हा किंवा कसे प्राप्त केले यासंबंधीचा कोणताही प्रश्न उद्भवल्यास, या बाबतीत विहित करण्यात येईल असे प्राधिकरण तका विहित रीतीने आणि पुराव्यासंबंधीचे तसे विहित नियम लक्षात घेऊन त्याचा निर्णय करील.

१. १९९२ चा अधिनियम ३९ चे कलम ३ द्वारे “पुहषव्यक्तीचे” च्या ऐवजी घातले.

नागरिकत्वापासून १०. (१) जो भारतीय नागरिक नागरिकीकरणाद्वारे अथवा संविधानाचा अनुच्छेद ५-खंड (ग) वंचित करणे. याच्याच आधारे अथवा संविधानाचा अनुच्छेद ६-खंड (द) (दोन) किंवा या अधिनियमाचे कलम ५-पोटकलम (१) खंड (क) यांचाली नव्हत तर अन्यथा नागरिक द्वारे असा नागरिक झाला असेल त्याला या कलमाखाली केंद्र शासनाच्या आदेशाद्वारे त्या नागरिकत्वापासून वंचित करण्यात आल्यास, त्याचे भारतीय नागरिकत्व संपुष्टात येईल.

(२) या कलमाच्या उपबंधांच्या अधीनतेने, पुढील गोटीबद्दल केंद्र शासनाची खात्री झाल्यास ते अशा कोणत्याही नागरिकास भारतीय नागरिकत्वापासून वंचित करू शकेल:—

(क) कपटाने, खोटे अभिवेदन करून किंवा एखादी महत्वाची वस्तुस्थिती लपवून त्याद्वारे नोंदणी करून घेण्यात आली आहे किंवा नागरिकीकरणाचे प्रमाणपत्र मिळविण्यात आले आहे;

(ख) कायद्याद्वारे प्रस्थापित झालेल्या अशा भारतीय संविधानाबद्दलची आपली निष्ठा भंग पावली आहे किंवा त्याबद्दल आपल्या ठायी अप्रीती निर्माण झाली आहे असे त्या नागरिकाने स्वतःच्या हृतीद्वारे किंवा भाषणाद्वारे दर्शविले आहे; किंवा

(ग) भारत ज्या युद्धात गुतला असेल असे कोणतेही युद्ध चालू असताना, त्या नागरिकाने शत्रुशी अवैधपणे व्यापार केला आहे किंवा संपर्क ठेवला आहे अथवा त्या युद्धात शत्रुस मदत होईल अशा तहेने जो कोणताही धंदा चालू असल्याचे स्वतःला माहीत आहे त्या धंद्यात तो गुतलेला होता किंवा त्याच्याची संबंधित होता; किंवा

(घ) त्या नागरिकास नोंदणीनंतर किंवा नागरिकीकरणानंतर पाच वर्षांच्या आत, एखादा देशात किमान दोन वर्षे इतक्या भुदीतीच्या कारवासाची शिक्षा झाली होती; किंवा

(इ) तो नागरिक सतत सात वर्षे इतका काळ सामान्यपणे भारताबाहेरील देशातील कोणत्याही शैक्षणिक संस्थेचा कोणत्याही वेळी विद्यार्थी नव्हता किंवा भारतातील एखादा शासनाच्या किंवा भारत जिचा सदस्य असेल अशा एखादा आंतरराष्ट्रीय संघटनेच्या सेवेत नव्हता, तसेच आपले भारतीय नागरिकत्व कायम ठेवण्या-संबंधीचा आपला इरादा त्याने वाणिज्यद्रूतावासाकडे दरवर्षी विहित रीतीने नोंदलेला नव्हता.

(३) एखादा व्यक्तीचे भारतीय नागरिकत्व चालू ठेवणे सार्वजनिक हिताला पोषक नाही अशी केंद्र शासनाची खात्री झाल्यावेरीज ते या कलमाखाली त्या व्यक्तीला नागरिकत्वापासून वंचित करणार नाही.

(४) या कलमाखाली आदेश देण्यापूर्वी केंद्र शासन, ज्या व्यक्तीविरुद्ध आदेश देण्याचा विचार असेल तिला, कोणत्या कारणासाठी तो द्यावयाचा आहे ते कारण कळवणारी आणि, पोटकलम (२) मध्ये खंड (इ) सोडून इतरत विनिर्दिष्ट केलेल्यांपैकी कोणत्याही कारणास्तव आदेश द्यावयाचा असल्यास, आपले प्रकरण या कलमाखाली चौकशी समितीकडे निर्देशित केले जाणासाठी विहित रीतीने अर्जे करून तसी व्यवस्था करून घेण्याचा त्या व्यक्तीला अधिकार आहे हे कळवणारी लेली नोटीस देईल.

(५) पोटकलम (२) मध्ये खंड (इ) सोडून इतरत विनिर्दिष्ट केलेल्यांपैकी कोणत्याही कारणास्तव एखादा व्यक्तीविरुद्ध आदेश देण्याचा विचार असेल तर, एक अध्यक्ष (त्या व्यक्तीने निदान द्वारा वर्षे तरी एखादे न्यायिक अधिकारपद धारण केलेले असले पाहिजे) व या बाबतीत केंद्र शासनाने नियक्त केलेले असे इतर दोन सदस्य मिळून झालेल्या चौकशी समितीकडे केंद्र शासनाला, त्या व्यक्तीने विहित रीतीने तसा अर्जे केला असल्यास, ते प्रकरण निर्देशित करावेच लागेल व अन्य कोणत्याही बाबतीत तसे करता येईल.

(६) अशा रीतीने ते प्रकरण निर्देशित करण्यात आल्यावर चौकशी समिती विहित असेल अशा रीतीने चौकशी करील आणि त्यासंबंधीचा आपला अहवाल केंद्र शासनाला सादर करील; आणि या कलमाखाली आदेश देण्याच्या बाबतीत सर्कसधारणपणे असा अहवाल केंद्र शासनाला मार्गदर्शक होईल.

पूरक

राष्ट्रकुलाचे ११. पहिल्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेल्या राष्ट्रकुल देशाचा नागरिक असलेल्या प्रत्येक व्यक्तीस नागरिकत्व, त्या नागरिकत्वाच्या आधारे भारतातील राष्ट्रकुल नागरिकांचा दर्जा मिळेल.

विवक्षित देशांच्या १२. (१) केंद्र शासनाला, पहिल्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेल्या कोणत्याही देशाच्या नागरिकांना नागरिकांना भारतीय भारतीय नागरिकांचे सर्व किंवा त्यांपैकी कोणतही अधिकार प्रतियोगितेच्या तत्त्वावर प्रदान करण्या-नागरिकांचे अधिकार साठी शासकीय राजपत्रात अधिसूचित केलेल्या आदेशाद्वारे उपबंध करता येतील.

प्रदान करण्याची (२) पोटकलम (१) खाली देण्यात आलेला कोणताही आदेश हा, भारताचे संविधान किंवा हा शक्ती अधिनियम वगळून इतर कोणत्याही कायद्यात, त्या आदेशांची विसंगत अशी कोणतीही गोष्ट भंतभूत असली तरीही परिणामक होईल.

१३. या व्यक्तीच्या भारतीय नागरिकत्वासंबंधी संदेह आहे अशी व्यक्ती भारताचा नागरिक संवेद्यास्पद बाबतीत आहे असे केंद्र शासनाला, त्यास योग्य वाटेल अशा प्रकरणी प्रमाणित करता येईल; आणि या कलम- नागरिकत्वाचे खाली दिलेले प्रमाणपत्र कपटाने, खोटे अभिवेदन करून किंवा एखादी महत्वाची गोष्ट लपवून त्याद्वारे प्रमाणपत्र मिळविण्यात आले होते हे सिद्ध करण्यात आले नाही तर, ते प्रमाणपत्र त्याच्या दिनांकास ती व्यक्ती असा नागरिक होती यासंबंधीचा निर्णयिक पुरावा ठेरेल, परंतु ती तत्पुर्वीच्या एखाद्या दिनांकास असा नागरिक होतो हे दाववणाऱ्या कोणत्याही पुरावा ठेरेल आणि येणार नाही.

१४. (१) विहित प्राधिकरण किंवा केंद्र शासन कलम ५ किंवा कलम ६ खालील अंज स्वचिवेका- कलमे ५ व ६ नुसार मंजूर करू शकेल किंवा फेटाळू शकेल आणि अशा मंजूरीबद्दल किंवा फेटाळणीबद्दल त्याने कोणतीही याखालील अंज कारणे देण्याची आवश्यकता असणार नाही.

(२) कलम १५ च्या उपबंधांच्या अधीनतेने, पूर्वोक्त अशा कोणत्याही अर्जासंबंधी विहित प्राधिकरणाचा किंवा केंद्र शासनाचा निर्णय अंतिम असेल आणि तो कोणत्याही न्यायालयात प्रश्नास्पद करता येणार नाही.

१५. (१) विहित प्राधिकरणाने किंवा कोणत्याही अधिकाऱ्याने किंवा अन्य प्राधिकरणाने (केंद्र शासन पुनरीक्षण सोडून अन्य) या अधिनियमाखाली दिलेल्या आदेशामुळे नाराज झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीला आदेशाच्या दिनांकापासून तीस दिवसांच्या मुदतीत, त्या आदेशाच्या पुनरीक्षणासाठी केंद्र शासनाकडे अंज करता येईल;

परंतु, पुरेशा कारणामुळे अंजदारास वेळीच अंज करता आला नाही याबद्दल स्वतःची खात्री झाल्यास, केंद्र शासनाला तीस दिवसाची उक्त मुदत संपत्यानंतरही तो अंज विचारार्थ स्वीकारता येईल.

(२) पोटकलम (१) खाली असा कोणत्याही अंज मिळाल्यावर केंद्र शासन नाराज व्यक्तीच्या अर्जाचा आणि आदेश देणारा अधिकारी किंवा प्राधिकरण सादर करील असा त्यासंबंधीचा अहवाल याचा विचार करून नंतर, त्या अर्जाच्या संबंधात त्यास योग्य वाटेल असा आदेश देईल, आणि केंद्र शासनाचा निर्णय अंतिम असेल.

१६. केंद्र शासन आदेशाद्वारे असे निदेशित करू शकेल की, कलम १० व कलम १८ यांचे उपबंध शक्तीचे प्रत्यायोजन वागळता, या अधिनियमाच्या कोणत्याही उपबंधाद्वारे त्यास प्रदान करण्यात आली असेल अशी कोणतीही शक्ती आवश्यात विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा परिस्थितीत आणि अशा कोणत्याही विनिर्दिष्ट शर्ती असल्यास त्या शर्तीवर, याप्रमाणे विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा अधिकाऱ्यास किंवा प्राधिकरणास देऊल आपरता येण्यासारखी वसेल.

१७. या अधिनियमाखाली एखादी गोष्ट करून घेण्यासाठी किंवा तो केली न जाण्याची तजवीज व्यपराक्ष करण्यासाठी जी व्यक्ती जाणूनबुजून एखाद्या महत्वाच्या बाबतीत खांटे असलेले कोणतीही अभिवेदन करील अशी कोणतीही व्यक्ती, सहा माहन्यापर्यंत असू शकेल इतक्या मुदतीच्या कारावासास, किंवा द्रव्यबद्दल, किंवा दोन्ही शिक्षास पांव होईल.

१८. (१) केंद्र शासनाला या अधिनियमाखाली प्रयोजने पार पाडण्यासाठी शासकीय राजपत्रातील नियम करण्याची विस्तृततेनावरे नियम करता येतील.

(२) विशेषत: व पूर्वगामी शक्तीच्या व्यापकतेला बाध न येता, अशा नियमांमध्ये पुढील गोष्टीबाबत उपबंध करता येईल :-

(क) या अधिनियमाखाली जो गोष्ट नोंदवणे हे आवश्यक किंवा प्राधिकृत करण्यात आले आहे अशा कोणत्याही योष्टीची नोंदणी आणि अशा नोंदणीच्या संबंधातील शर्ती व निर्बंध;

(ख) या अधिनियमाखाली वापरावयाचे नमुने व राखावयाच्या नोंदवण्हा;

(ग) या अधिनियमाखाली निष्ठेच्या शपथा देणे व घेणे, आणि अशा शपथा कोणत्या मुदतीत आणि कशा रीतीने घेण्यास येतील व नोंदवण्यात येतील ते;

(घ) या अधिनियमाखाली एखाद्या व्यक्तीने जी नोटीस देणे हे आवश्यक किंवा प्राधिकृत करण्यात आले आहे अशी कोणतीही नोटीस देणे;

(ङ) या अधिनियमाखाली नागरिकत्वासून वंचित करण्यात आलेल्या व्यक्तीची नोंदणी रद्द करणे आणि त्यांच्यासंबंधीची नागरिकीकरणाची प्रमाणपत्रे रद्द करणे व त्यांमध्ये सुधारणा करणे, आणि त्या प्रयोजनांसाठी अशी प्रमाणपत्रे परत करणे;

[(ड.क) कलम ६-क चे पोटकलम (६) खंड (क) आणि (ख) यात निर्दिष्ट केलेले अधिकायन ज्या रीतीने व ज्या नमुन्यात आणि ज्या प्राधिकरणाकडे सादर करण्यात येईल ती रीत, नमुना व प्राधिकरण आणि अशा अधिकायनाशी संबंधित इतर बाबो.]

१. १९८५ चा अधिनियम ६५, कलम ३ द्वारे समाविष्ट करण्यात आले (दिनांक ८ डिसेंबर, १९८५ रोजी व तेव्हापासून).

- (च) भारताबाहेर जन्मलेल्या किंवा मृत्यु पावलेल्या अशा, कोणत्याही वर्गाच्या किंवा वर्णनाच्या व्यक्तीच्या जन्माची व मृत्युची भारतीय वाणिज्यदूतावासामध्ये नोंदवणी करणे;
- (छ) या अधिनियमाखालील अजे, नोंदवणा, अधिकथने व प्रमाणपत्रे यांच्यासंबंधात, निष्ठेची शपथ घेण्यासंबंधात आणि दस्तऐवजांच्या प्रमाणित किंवा इतर प्रकारच्या नकला पुरविण्याच्या संबंधात की आकारणे व ती वसूल करणे;
- (ज) दुपऱ्या देशाचे नामारिकत्व प्राप्त होण्याच्या प्रश्नावर निर्णय देणारे प्राधिकरण, अशा प्राधिकरणाने अनुसरावयाची कार्यपद्धती व अशा प्रकरणाच्या संबंधातील पुरावाचिषेदक नियम;
- (झ) कलम १० खाली नेमलेल्या चौकशी समित्यांनी अनुसरावयाची कार्यपद्धती आणि दिवाणी न्यायालयाला असलेल्यांपैकी कोणत्याही शक्ती, अधिकार व विशेषाधिकार अशा समित्यांना प्रदान करणे;
- (झ॒) पुनरीक्षणासाठी कशा रोतीने अर्ज करता येतील ते व केंद्र शासनाने अशा अजीच्या संबंधात अनुसरावयाची कार्यपद्धती ; आणि
- (ट) या अधिनियमाखाली विहित करावयाची किंवा करता येईल अशी इतर कोणतीही बाब.
- (३) या कलमाखाली कोणताही नियम करताना केंद्र शासनाला असा उपवंश करता येईल की, त्या नियमाचा भंग झाल्यास ते शुत्र एक हजार रुपयांपर्यंत असू पाकेल इतक्या द्रव्यदृष्टस पाव होईल.
- [(४) या कलमाखालील केलेला प्रत्येक नियम, तो करण्यात आल्यानंतर होईल तितक्या लवकर संसदेच्या प्रत्येक सभागहासमोर, ते एका सदाने बनलेल्या अथवा दोन किंवा अधिक क्रमवर्ती सत्रे मिळून बनलेल्या अथवा दोन किंवा अधिक क्रमवर्ती सत्रे मिळून बनलेल्या अशा एकूण तीस दिवसांच्या कालावधी-करिता सदासीन असताना ठेवला जाईल, आणि पूर्वोक्त सदाच्या किंवा क्रमवर्ती सदाच्या पाठोपाठचे सत्र संपण्यापूर्वी जर, त्या नियमात कोणतेही आपरिवर्तन करण्यावावत दोन्ही सभागहांचे मतैक्य झाले अथवा तो नियम करण्यात येऊ नये यावावत दोन्ही सभागहांचे मतैक्य झाले तर, त्यानंतर तो नियम अशा आपरिवर्तित रूपातच परिणामक होईल किंवा प्रकरणपरत्वे, मुळीच परिणामक होणार नाही ; तथापि अशा कोणत्याही आपरिवर्तनामुळे किंवा शुन्यीकरणामुळे, तत्पूर्वी त्या नियमाखाली करण्यात आलेल्या कोणत्याही गोप्त्वीच्या विधिग्राह्यतेला बाब्य येणार नाही.]

१९. (निरसन) 'निरसन व विशेषधन अधिनियम, १९६०' (१९६० चा अधिनियम ५८) कलम २ व पहिले अनुसूची यांद्वारे निरसित.

१. १९८६ चा अधिनियम ४, कलम २ अनुसूचीचा अनुक्रमांक ४४ द्वारे पोटकलम (४) ऐवजी समाविष्ट करण्यात आले (दिनांक १५ मे, १९८६ रोजी व तेज्हापासून).

पहिली अनुसूची

[कलमे २(१) (ख) आणि ५(१) (इ) पहा]

ज. भारतातील देश पुढीलप्रमाणे :—

१. युनायटेड किंगडम.
२. कॅनडा.
३. कॉमनवेल्थ ऑफ ऑस्ट्रेलिया.
४. न्यूझीलंड.
५. युनियन ऑफ साऊथ अफ्रिका.
६. पाकिस्तान.
७. सिलोन.
८. फेडरेशन ऑफ न्होडेशिया व न्यासालंड.
- [९. घाना.]
१०. फेडरेशन ऑफ मलाया.
११. सिंगापूर.]

ज. रिपब्लिक ऑफ आयलंड.

स्पष्टीकरण.—या अनुसूचीत, “युनायटेड किंगडम” याचा अर्थ, ग्रेट ब्रिटन व उत्तर आयलंड मिळाले होणारे युनायटेड किंगडम असा आहे आणि त्यामध्ये चॅनेल आयलंड्स, आईल ऑफ मैन आणि सर्व वसाहती यांचा समावेश होतो, व “कॉमनवेल्थ ऑफ ऑस्ट्रेलिया” या शब्दप्रयोगात पापुआ प्रदेश व नॉर्फोक बेटाचा “प्रदेश यांचा समावेश होतो.

दुसरी अनुसूची

[कलमे ५(१) आणि ६(२) पहा]

निष्ठेची शपथ

मी, क. ख.

मांशीयपूर्वक दुःखाचन करतो (किंवा शपथ घेतो) की, मी कायद्याहारे प्रस्थापित झालेल्या आशा भारतातील संविधानाप्रत खरी श्रद्धा व निष्ठा आवृगीन, आणि निष्ठापूर्वक भारतातील कायद्याचे पालन करीन व भारताचा नागरिक या नात्याने भाषी करंव्ये पार पाढील.

तिसरी अनुसूची

[कलम ६(१) पहा]

नागरिकीकरणासाठी असुंसा

पहिल्या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केलेल्या देशाचा नागरिक नसेल अशा अवक्तीला नागरिकीकरणासाठी लागणाऱ्या अर्हता पुढीलप्रमाणे नोंदृत :—

(क) या देशात तेथील कायद्यानुसार किंवा यांत्रिक नसेल अशा अवक्तीला नागरिकीकरणाहारे त्या देशाचे इजाजत किंवा नागरिक बनव्यास प्रतिबंध आहे अशा कोणत्याही देशाची ती प्रजाजनन किंवा नागरिक घसावी;

(ख) ऊर ती कोणत्याही देशाचा नागरिक असून तिने त्यासंबंधी तेचे अंमलाता असलेल्या कायद्यानुसार त्या देशाच्या नागरिकत्वाचा त्याग केला भरेला तर पाप्रमाणे त्याग किल्यावे वृत्त तिने ती झासिनाऱ्या कळवलेले असावी;

(ग) अजौऱ्या दिनांकाच्या निकटपूर्वीच्या संपूर्ण बारा महिन्यांच्या मुदतीत एकतरती अवक्ती भारतात राहिलेली असावी किंवा भारतातील एखाचा ग्रासनाच्या सेवेत राहिलेली असावी किंवा तिचे अंशतः तसे वास्तव्य व अंशतः तशी सेवा झालेली असावी;

१. १९५७ चा अधिनियम ६५, कलम २ द्वारे घातले.

(८) उक्त बारा नहिंचोच्या कालावधीच्या निकटदुर्बल्या सात दर्जांच्या काळात ती एकत्र भारतात राहिलेली असावी किंवा भारतातील एखाद्या शासनाच्या सेवेत राहिलेली असावी किंवा तिचे अंशतः तसे वास्तव्य व अंशतः तशी सेवा झालेली असावी व हे कालावधी एकदर मिळून चार अहिन्दपिण्डा करी असू नयेत;

(९) तो छक्ती सचिवरित्र असावी;

(१०) त्या वृद्धतीला संविधानाच्या आठवडा अनुमूलित विनिर्दिष्ट केलेल्यापैकी एखाद्या भावेचे पुरेसे ज्ञान असावे; आणि

(११) त्या व्यक्तीला नांगरिकीकरणाचे प्रमाणपत्र देण्यात आल्यास, त्या व्यक्तीचा भारतात राहण्याचा अथवा भारतातील एखाद्या शासनाच्या किंवा भारत जिवा सदस्य असेल अशा एखाद्या आंतरराष्ट्रीय संघटनेच्या किंवा भारतात स्थापन झालेली संस्था, कंपनी किंवा व्यक्तीनिकाय यांच्या अखेत्यारातील सेवेत ग्रेड करण्यास मुभा देऊ ठेवण्याचा इरादा असावा;

परंतु एखाद्या विशिष्ट प्रकरणाच्या विशेष परिस्थितीत स्वतःला योग्य वाटले तर, केंद्र शासन,—

(एक) उपरोक्त खंड (ग) च्या प्रयोजनार्थ अर्जाच्या दिनांकाच्या लगोलग जास्तीत जास्त नव्हा जाहिने जाधी संग्राम वारा नहिंचोच्या कालावधी हा जणु काही त्या दिनांकाच्या निकट-पूर्वोचा आहे असे तप्तजून त्यांची गणना करण्यास मुभा देऊ शकेल;

(दोन) वरील खंड (घ) मध्ये उल्लेखिलेली एकदर मुदत सोजताना, अर्जाच्या दिनांकापूर्वीच्या आठ वर्षे आधीच्या निवासाच्या किंवा सेवेच्या कालावधीची गणना करण्यास मुभा देऊ शकेल.

के. एल. मोहनपुरिया,
सचिव, भारत सरकार.